Междурелигиозният диалог и мирът между религиите

*Изказване на председателя на Отдела за външни църковни връзки на Московската Патриаршия митрополит Волоколамски Иларион на **20 декември 2021 г. в Свободния средиземноморски университет (Италия)**.*

Уважаеми членове на професорско-преподавателската общност,
уважаеми президент на Апулия г-н Емилиано,
скъпи учащи се!

Междурелигиозният диалог излиза днес на преден план не само в Европа, но и в целия свят. Италия дава осезателен принос за развитието на този диалог.

Преди три месеца в Болоня се проведе междурелигиозен форум, насрочен така, че да съвпадне със срещата на върха на G20 в Рим. Той беше посветен на темата «Време за лечение: мир между културите, разбирателство между религиите». Във форума участваха 370 човека, сред тях 50 религиозни лидери, 90 политици и дипломати, около 100 учени, експерти, гости от 50 страни по света. Само преди няколко години среща от такъв вид в Европа трудно бихме могли да си представим: за изтласкването на религията от обществения живот в Европа не беше прието да се говори. Но форумът в Болоня показа, че ситуацията се променя: по-здравомислещите политици не се страхуват да говорят за значението на религията в живота на съвременното европейско общество. Появи се разбиране за това, че религиозните традиции съдържат онази нравствена и духовна база, без която обществото не може да оцелее. На форума, в частност, стана дума за това, че религиозните организации трябва да участват по-активно в решаването на конфликтите от различен вид.

Двете години пандемия показаха, че във времената на криза религията остава единственото, което дава надежда и сили, за да се преодолеят трудностите, да се преживее болестта и смъртта на близките хора. Същевременно именно в епохата на пандемията хората от различни вери се сблъскаха с общо предизвикателство: значителен ръст на проявите на агресия срещу религиозните обекти и светини. Ще онагледя тази теза с примери от последните месеци на 2021 г.

Агенцията на Европейския съюз по основните права на човека публикува на 9 ноември отчет под заглавието «Антисемитизмът: Обзор на антисемитските инциденти, регистрирани в Европейския

съюз през 2010-2020 г.». В отчета се отбелязва, че пандемията COVID-19 е провокирала нова вълна на антисемитизъм[1]. Председателят на Европейската еврейска асоциация (EJA) равин Менахем Марголин заяви през октомври тази година, че свободата за извършване на еврейски религиозни обреди е подложена на атака по цяла Европа от страна на институциите, обещали да защитават еврейските общини[2].

Едновременно рязко нарасна броят на престъпленията от омраза срещу християните в Европа. По данни от отчет на ОССЕ, излязъл на 16 ноември, само през изминалата година са били извършени 980 нападения срещу християни. Имаше палежи на католически храмове, оскверрнения и разграбване на Светите Дарове, оскърбления на свещеници и антикатолически надписи върху молитвени и служебни сгради, в това число и от страна на активистки на движението за правото на аборт. През 2019 г. бяха отчетени по-малко нападения срещу християни, а именно 595 случая. Беше отбелязан и значителен ръст на нападенията срещу църковна собственост – от 459 през 2019 г. до 871 през 2020 г. Палежи на католически църкви се наблюдаваха във Франция, Германия, Испания и Италия. Активизираха се престъпленията, вдъхновени от религиозна омраза, в социалните мрежи[3].

На тези факти неотдавна обърна внимание постоянният наблюдател на Светия Престол към ОССЕ монсеньор Януш Урбанчик. Духовникът се изказа на поредното заседание на Постоянния съвет на организацията, състояло се на 9 декември 2021 г. Той подчерта, че «антихристиянските престъпления вече не са маргинално явление», а затова и всички държави-членки трябва да се борят с дискриминацията на християните, юдеите, мюсюлманите и представителите на другите религии. Последните данни свидетелстват за това, че «християнските общини в значителна степен стават жертви на престъпления от омраза и инциденти, мотивирани от антирелигиозни предразсъдъци, дори в страни, където християните са мнозинство»[4].

Религията в течение на цялата история на човечеството е играла голяма роля в живота на отделните хора, обществата и цивилизациите. В края на XIX – началото XX в. широко разпространение получи представата, че религията трябва по естествен начин два изпадне в упадък и да се изроди в условията на развоя на научната рационалност, техническия прогрес и модернизацията на обществото. В рамките на този подход религията се разглеждаше като свързана с много заблуди и предразсъдъци остаряла, архаична форма на човешкото съзнание, за която просто няма да остане място в новия, динамично променящ се свят. Тази позиция, свързана до голяма степен с противопоставянето на науката и религията, с позитивистката парадигма и особените представи за прогреса, оказва и досега голямо влияние върху възприемането на религията.

Аз съм роден и израснал в Съветския Съюз – страна, където атеистичната идеология се натрапваше от държавата на всеки гражданин. Внушаваха ни, че религията доизживява последните си дни, че от църквата се интересуват само бабички или хора, ненамерили своя път в живота. Още десет-двайсет години – и религията окончателно ще отмре. Но понеже тя все не искаше да отмира, беше разработена цяла система за потискане на «религиозните предразсъдъци».

Когато днес слушам изказвания на европейски политици, призоваващи да се свърши с религията, да се махнат религиозните символи от публичното пространство, да се ликвидира влиянието на църквата върху обществото, да се «спасят» децата от влиянието на църквата, иска ми се да кажа на тези хора: «Господа, вие просто не знаете какво е това – да живееш под властта на режим, който насилствено потиска религиозното чувство в хората, унищожава с нажежено желязо в сърцата им паметта за Бога. Ние сме минали през всичко това. Видяхме с очите си до какво води атеистичната идеология. А вие нищо такова не сте видели. Нито лениновия "червен терор", нито сталиновите концлагери. Вие живеете с илюзии, митове, фантоми. Начели сте се на глупави книжки за зверствата на инквизицията и ви е страх, че вашите деца ще бъдат съблазнени от църковниците. А когато след това вашите деца се превръщат в наркомани и циници, вие се втурвате при психолози, за да ги спасите. Отворете очи, обърнете се към чистия извор на добротата и светостта, какъвто винаги е била църквата. И разберете, че религията никога на нищо лошо няма да научи децата ви».

От личния ми опит на човек, живял по време на тоталитарния режим, мога да кажа: атеистичната идеология доказа своята погрешност. Внушаваха ни, че религията съвсем скоро ще отмре, а се оказа, че веднага след рухването на Съветския съюз милиони хора се обърнаха към Бога. В началото на 90-те един енорийски свещеник кръщаваше по 200-300 човека на ден. В края на 80-те Руската Православна Църква имаше шест и половина хиляди храма. А днес броят им надхвърля 40 хиляди. Тоест ние всяка година сме отваряли по хиляда храма или около три храма на ден. И така вече повече от 30 години. Имахме 20 манастири, а сега – около хиляда. И всички те са пълни с монаси и монахини. Имахме три духовни учебни заведения, а сега те са повече от 50. И в много светски университети са създадени катедри по теология.

Откъде е този интерес към религията? Защо, както констатира известният американски социолог на религията Питър Бъргър (1929-2017), с когото се познавахме много добре, светът си остава «все същия яростно религиозен, какъвто е бил винаги, а на някои места дори повече от когато и да било»[5]? Защото религиите имат колосален потенциал, който им позволява не само да оцеляват, но и да се възраждат за нов живот подобно на птицата феникс. И въпреки всички усилия, предприемани от антирелигиозните сили, традиционните религии продължават да съществуват и да се развиват.

За съвременния свят е характерна една безпрецедентно висока степен на взаимозависимост и взаимовръзка. В тези условия особена актуалност придобива задачата, която стои пред нас – да осмислим целия комплекс от проблеми, свързани с изграждането на отношенията между последователите на различните религии: нещо, което обикновено се обозначава с термина «междурелигиозен диалог».

Словосъчетанието «междурелигиозен диалог» днес често се среща в изказванията на политици, обществени и религиозни дейци, учени и експерти, в медиите. Заедно с това адекватното описание на този феномен в широкото многообразие на неговите възможни форми представлява

научен проблем, който и до днес не е намерил своето решение. Понятието «междурелигиозен диалог» има различни интерпретации, отразяващи различни представи за това върху какви принципи трябва да се базира той, какви задачи да решава и в какви форми да се реализира.

Бих искал да ви разкажа как междурелигиозният диалог се разбира в Руската Православна Църква. Когато става дума за вероучителните основания на междурелигиозния диалог, искам да подчертая, че ние се ръководим преди всичко от примера на Самия Христос. Евангелието описва редица Негови срещи и общуването Му със самаряни, хананейци и езичници. Христос показва пример на милосърдие и любов към тях, а вярата на римския стотник посочва като пример на Своите сънародници (Мт. 8:10). Апостол Павел учи: «Ако е възможно, доколкото зависи от вас, бъдете в мир с всички човеци» (Рим. 12:18). А апостол Петър нарежда: «Бъдете всякога готови с кротост и боязън да отговорите всекиму, който иска от вас сметка за вашата надежда» (1 Петр. 3:15).

Това означава, че с всеки човек трябва да се държим като с равен на нас, с уважение и любов. Сам Господ ни е заповядал да проповядваме с живота си, в това число и с отношенията си с близки и далечни, любов и добро: «Тъй да светне пред човеците светлината ви, та да видят добрите ви дела и да прославят Небесния ваш Отец» (Мт. 5:16).

Руската Православна Църква участва активно в междурелигиозния диалог.

Една от приоритетните насоки за нас е диалогът с исляма. Московската Патриаршия поддържа контакти с мюсюлманските лидери и организации на Сирия, Иран, Ирак, Египет, Мароко, Саудитска Арабия, Обединените арабски емирства, Йордания, Катар и редица други страни. В диалога с мюсюлманите на първи план излизат съвместното свидетелство против екстремизма и тероризма, защитата на традиционните морални и семейни ценности, положението на религиозните малцинства в ислямските страни, правата на човека, глобализацията, проблемите на миграцията, академичното сътрудничество.

Развива се взаимодействието с водещите ислямски организации – Световната ислямска лига, Организацията за ислямско сътрудничество, Мюсюлманския съвет на старейшините (ОАЕ). Освен това ние поддържаме добри работни отношения с водещия ислямски университет «Ал Азхар».

От 1997 г. Руската Православна Църква води редовен диалог с ислямската община на Иран. Страните споделят опита си в сферата на взаимоотношенията на религията и държавата, религията и обществото, традиционните морални и семейни ценности. През годините на работа на комисията са били обсъждани различните аспекти на ролята на религията в съвременния свят, междукултурния диалог, правата на човека, глобализацията, проблемите на тероризма и

екстремизма, духовно-нравствената криза в обществото, отделни въпроси на християнското и ислямското богословие и антропология, възможностите за академично взаимодействие, проблемите на екологията, а също и положението на религиозните малцинства в Близкия Изток.

Трябва да споменем и многогодишните доверителни отношения с Управлението на мюсюлманите на Кавказ, оглавявано от шейх-юл-ислям Аллахшукюр Пашазаде. В последно време Азербайджан пое курс към интензивно развитие на междурелигиозния диалог. С тази цел в Баку беше създаден специален Център. В неговите ръководни органи влязоха представители на Руската Православна Църква. Ние продължаваме миротворческото си служение за решаване на конфликта в Нагорни Карабах, участвайки в качеството на посредници в диалога между религиозните лидери на Армения и Азербайджан. Традицията на провеждането на тези срещи продължава вече почти 30 години, последната от тях се състоя през октомври тази година в Москва. Благодарение на тези усилия карабахският конфликт не се превърна в религиозен.

Диалогът между религиозните общности в нашата страна се води в рамките на Междурелигиозния съвет на Русия (МСР). Съветът беше създаден през 1998 г. Той обединява главите и представителите на четирите основни религии в нашата страна – православието, исляма, юдаизма и будизма. Основните задачи на взаимодействието между религиозните общности в рамките на МСР са: първо, миротворчеството, укрепването на гражданския мир и съгласие; второ, утвърждаването на моралните ценности в обществото; трето, работата за подобряване на положението на религиозните общности в законодателната, икономическата и социалната сфери.

Руската Православна Църква разглежда традиционните религиозни общности в Русия като надеждни съюзници в благородното дело на защитата на морала и семейството, на укрепването на мира и съгласието. Както показва практиката, близостта на моралните ценности позволява на традиционните религии на Русия да си сътрудничат конструктивно и да действат в единен фронт с обща консолидирана позиция по редица обществено значими въпроси. МСР е изразявал съгласуваните позиции на традиционните религии в страната по такива актуални теми като миграцията, ограничаването на хазартния бизнес, наркотрафика, защитата на правата на семейството и детето, разпалването на вражда на етноконфесионална почва, строежа на културни сгради, охраната на правовия ред, внасянето на теологията в списъка на научните дисциплини, признати от държавата, накърняването на чувствата на вярващите и други.

Сред най-острите проблеми за традиционните религии днес е разпространението на екстремизма, прикриващ се с религиозни лозунги. В изявленията на Съвета ние не използваме термините «религиозен екстремизъм» или «религиозен тероризъм», а говорим за «тероризъм, прикриващ се с религиозни лозунги». Нито една религия не ни учи да убиваме невинни хора, в това число жени и деца. Човеконенавистната идеология на терористите не може да се нарича религия.

Ние развиваме отношения с юдейски организации и общини, сред които са Конференцията на

европейските равини, институтът «Илия» (Израел) и други. Продължава многогодишното ни сътрудничество с фонда «Призив на съвестта», начело на който стои равин Артур Шнайер. През октомври тази година аз посетих в Ню Йорк уважаемия равин, който стана на 91 години.

В рамките на междурелигиозния диалог за нас е много важно сътрудничеството с Католическата Църква. На 24 ноември 2021 г. в Москва аз се срещнах с главата на Папския съвет за междурелигиозен диалог кардинал Мигел Гиксот и го запознах с широкия спектър на междурелигиозните контакти на Московската Патриаршия. Заедно обсъдихме една толкова важна насока на диалога, каквато е съвместната борба срещу гоненията и дискриминацията на религиозните малцинства, преди всичко на християните.

Има много видове междурелигиозен диалог, но днес на първи план излиза диалогът, който поставя акцент върху сътрудничеството с цел решаване на конкретни задачи: оказване на помощ на нуждаещите се, утвърждаване на социалната справедливост, запазване на моралните ценности, укрепване на мира, дейност, насочена към защита на околната среда и т.н. В диалога от този вид доктриналните въпроси не се обсъждат, но заедно с това участието на вярващите от различни религии в съвместни проекти спомага за разбирателството между тях.

В заключение бих искал да поздравя всички присъстващи с настъпващия празник – Рождество Христово. В условията, когато в днешна Европа се стараят да не споменават името Христово и дори самата дума «Рождество», подменяйки името на празника с други думи, са нужни съвместни усилия, за да запазим традиционните ценности, с които живеят милиони хора на нашата планета.

Благодаря за вниманието!

---

[1] **https://jewishnews.com.ua/society/opublikovan-otchyot-ob-antisemitskix-inczidentax-v-es-za-2010-2020-goda**

[2] **https://www.interfax.ru/world/800096**

[3] **https://www.sedmitza.ru/text/10061209.html**

[4] **https://www.vaticannews.va/ru/vatican-city/news/2021-12/vatikan-prizval-obse-borotsya-s-religioznoj-diskriminaciej.html**

[5] Berger P.L. Desecularization of the world: a global overview // The desecularization of the world: resurgent religion and world politics. Washington, 1999. P. 2.

Източник: https://mospat.ru/bg/news/88681/